

Karşıyaka'dan Merhabalar,

Hiç şüphe yok ki, yüzlerce farklı toplumdaki, binlerce insanın ilgisini çeken satranç, bu durumunu sahip olduğu özgün özelliklere borçlu. Bilim, sanat ve sporun çeşitli yönlerinin bu tarihsel oyunda bir araya gelmesi, satranç tahtalarını, satranç dışındaki yaşantılarında farklı dünya görüşlerine sahip kimselerin ortak buluşma noktaları yapmakta.

Bu yazımızda, satrançta başarılı sonuçlar için gerekli olan yaratıcılık konusuna değineceğiz. Kimilerine göre, 64 kareden oluşan bir tahta içerisinde, yaratıcılıktan söz etmek oldukça saçma. Gerçekten de, yapabileceklerimiz belirli bir alan ve oyuna başlarken kabul ettiğimiz katı kurallarla kısıtlanmışken, yaratıcılıktan söz etmek oldukça garip bir yaklaşım, öyle değil mi? Bir de tüm bunlara geçmiş deneyimler sonucu ilkeselleşmiş olan prensipleri eklediğimizde, gerçekten de yapılması gerekenlerin çerçevesi belliymiş gibi görünüyor.

Ancak yine de, hamleler ilerleyip konum karmaşılaştıkça artan olasılıklar, satranç tahtasının sınırları ve genel prensiplerle sınırlanmış olmamıza karşın bizleri bambaşka gizemli dünyalara götürmekte. İşte bu anlarda ortaya konulan beklenmedik bir fikir, satranç severleri her defasında bir sanat eseri ile karşı karşıyaymışçasına heyecanlandırabilmekte.

GM Alexei Shirov'un satranç çevrelerince en beğenilen kitap dizilerinden **Fire on Board'un** (*Everyman Chess*, 2 cilt) 2. cildinde, ünlü büyükusta "Yaratıcılık Üzerine Notlar" başlığıyla bu önemli konuya değinmişti.

Satranç kariyeri boyunca, birçok yenilik ve yeni fikir ortaya koyan bu ünlü büyükustaya göre, satrançta yaratıcılık konusu 2 başlık altında toplanabilir: **'evdeki' yaratıcılık** ve **tahta başında yaratıcılık**.

'Evdeki' yaratıcılık başlığında, bir turnuvaya ya da belirli bir rakibe karşı hazırlanırken yepyeni bir fikrin keşfedilmesi kastediliyor. Bazen bu fikirler farklı oyuncular ya da arkadaşlarla da paylaşılarak onların fikirleri sınanırken, bazen de bilgisayarların önerileri evdeki hazırlıklarımıza katkıda bulunabiliyor.

Ancak kendi fikrime göre daha değerli olan tahta başında yaratıcılık. Şimdi bu konu hakkında GM Shirov'un dile getirdiklerine kulak verelim: *"Bir turnuvada oynarken ve saat aleyhinize ilerlerken, genellikle oyunla ilgili birikimimize ve önceden belirlenmiş olan mantıksal düşünce sistemine uyan hamleleri seçme eğilimi gösteririz. Ancak bazen, genel çerçevemizin dışına çıkarak bilgi birikimimizin sınırlarını aşmamız ve daha az rasyonel düşünmemiz gerekebilir. Satranç oyununun katı kuralları ile sınırlandırılmış olmamıza karşın, tüm oyunu birden kavramak mümkün olmadığı için sezgilerimize güvenerek hareket ederiz. Ve bazen de, muhteşem ve matematiksel olarak doğru olan çözüm bu davranışımızın sonucu olur!"*

Evet, gerçekten de doğru! Şimdi yazımızın satranç bölümüne, Riga'lı GM Shirov'un iki partisinden örnekler sunarak başlamak istiyorum.

GM Vassily Ivanchuk (2735) - GM Alexei Shirov (2690)

Wijk aan Zee 1996, [D44], (Ataman, A)

Yarı-Slav Savunması'na karşılık Botvinnik Varyantı, GM Shirov'un en önem verdiği devamyollarından birisi olmuş. Öyle ki, *Fire on Board* dizisinin 1. cildinde bu devamyoluna 1 tam bölüm bile ayırmış. Ancak tüm bunlar, bu partide kendisini Ukraynalı GM Ivanchuk'un yaratıcılığının kurbanı olmaktan kurtaramıyordu.

Aşağıdaki konuma siyahların son olarak oynadığı 20...♖d7 hamlesi ile ulaşılmıştı. İşte burada, sonu hesaplanamayacak kadar derin olan bir feda ile beyazlar rakibini yanıtladı:

21 ♔g7!!

'Evdeki' yaratıcılığın izlerini taşıyan muhteşem bir vezir fedası. Fikir f8-filine aşırı yüklenmek ve forse varyantlar sonrasında ulaşılan konumda hafif figürlerin gücünden olabildiğince yararlanmaktır. Siyahların elbette fedayı kabul etmekten başka çaresi yoktu.

21...♙xg7 22 fxg7 ♖g8 23 ♘xc5 d4 24 ♙xb7+ ♖xb7 25 ♘xb7 ♔b6 (D)

26 ♙xd4!!

Korkutucu siyah piyonların birisinden kurtulup, hatları olabildiğince açarak. Partinin devamı da çok derin analizlere ihtiyaç duysa da, konumuzdan sapmamak adına bunları yorumsuz sizlere iletiyorum.

26...♔xd4 27 ♖fd1 ♔xb2 28 ♘d6+ ♔b8 29 ♖db1 ♔xg7 30 ♖xb4+ ♔c7 31 ♖a6 ♖b8 32 ♖xa7+ ♔xd6 33 ♖xb8 ♔g4 34 ♖d8+ ♔c6 35 ♖a1 1-0

Gerçekten de muhteşem bir açılış hazırlığı ve yaratıcılık örneği.

İkinci örneğimizde gülen taraf bu defa GM Shirov olacak. Kendisinin rakibi ise, son ELO listesinde (Nisan 2009) 2812 puanıyla zirvede olan isim GM Topalov. GM Shirov, bu güçlü rakibi karşısında **tahta başında yaratıcılık** konusunda belki de daha iyi bir örnek ortaya koyamazdı!

GM Veselin Topalov (2740) - GM Alexei Shirov (2710)

Linares 1998, [D85], (Ataman, A)

Güzel bir Grünfeld Savunması mücadelesinin ardından, siyahlar 2 piyon önde olduğu, ancak ters-renkli fillerin bulunduğu bir oyunsonuna girmişti. Normal devam yollarının kendisine istediği sonucu sağlayamayacağını öngören GM Shirov, inanılması güç bir fikirle oyunu kazanmasını bildi.

47...♙h3!!

Siyahlar f5-karesini boşaltıp şahı bir an önce geçer piyonlarını destekleyeceği vezir kanadına f5-e4-d3 yoluyla aktarmayı amaçlamıştı.

48 gxf3

Az-çok zorunlu, çünkü beyazlar fili almayıp şahı merkezden karşılama düşüncesine yönelse dahi, siyahlar ...♙xg2 hamlesiyle bu figürü bir kere daha feda edebilecekti: 48 ♔f2 ♔f5 49 ♔f3 ♙xg2+ 50 ♔xg2 ♔e4 51 ♙xf6 d4 52 ♙e7 ♔d3 53 ♔f2 ♔c2 54 ♙b4 d3 ve siyahlara kazanarak (Ftacnik).

48...♔f5 49 ♔f2 ♔e4 50 ♙xf6

Şahın karşılanması bir kere daha beyazlara yardımcı olamıyor: 50 ♔e2 a3 51 ♔d2 d4 52 ♙a1 f5 ve beyazlar a1-fili oyun dışı bırakılmışken, her iki kanattan ilerleyen siyah geçer piyonlar karşısında çaresizdir.

50...d4 51 ♙e7

Beyazlar her iki piyonu birden durdurmaya çalışıyor, ancak acaba bu deneme başarılı olabilir miydi?

51...♔d3! 52 ♙c5 ♔c4 53 ♙e7 ♔b3! 0-1

54 ♙c5 d3 55 ♔e3 ♔c2 56 ♙b4 a3 varyantı siyahlara kazanç olacağından beyazlar terk etti.

İkinci örneğimizde, 'tahta başında yaratıcılık' konusunun güzel bir örneğini inceledik. Yazımızın son partisinin sahibi ise, siyahî Amerikalı IM Emory Tate'e ait. Yıllardır www.thechessdrum.net adresinde siyahî satranç oyuncularına dair haberler satranç severlerle paylaşılmakta ve böylece bu grup arasında satranç yaygınlaştırılmaya çalışılmaktaydı. İnceleyeceğimiz olan güzel parti de, IM Tate'in kendi analizleriyle bu web sitesinde incelenmişti. Özellikle de açılış safhasında ortaya konulan yaratıcı yaklaşım sayesinde, 2007 yılına ait olan parti *Analiz Köşesi'ndeki* yerini aldı. Elbette ki, özgün analizlerimle...

IM Emory Tate (2406) - IM Salvijus Bercys (2438)

35. Dünya Açık, ABD 2007, [B41], (Ataman, A)

1 e4 c5 2 ♘f3 ♚c7 3 c4 e6 4 ♘c3 a6

Farklı bir hamle sırasıyla da olsa, siyahlar son hamlesiyle Sicilya Savunması'nın Kan Varyantı'na girmek istediğini gösteriyor. Bu devam yolunda siyahların hedefi, öncelikli olarak b5-d5-f5 karelerinin kontrolünü sağlayarak beyaz atların ayaklarını kesmektir. Beyazlar ise, sahip olduğu alan avantajı ve hafif figürlerin gelişmişliğinden aktif bir şekilde yararlanmak isteyecektir.

5 d4 cxd4 6 ♘xd4 ♘f6 (D)

Kan Varyantı'nın tabya konumlarından bir tanesi. Beyazların bu konumda vereceği karar, mücadelenin gidişatını belirleyecek.

7 ♚e2!?

IM Tate'ten ilginç bir karar. Beyazların hedefi, henüz şah kanadındaki kuvvetlerini tam anlamıyla geliştirip, şahını güvenli bölgeye atamayan siyahları e-dikeyinde bazı sıkıntılara sokmaktır. Ortaya konan 8 e5 tehdidinin yanı sıra, tematik ♘d5 fikirlerine bu devam yolundan oldukça sık rastlanır. Dolayısıyla, siyahların bir sonraki hamlesi zorunludur.

Belirtmek istediğim bir diğer konu da, 'satrançta benzerlik' konusu. Vezir - Hint Savunması'na karşı sıklıkla uygulanan Petrosian Varyantı'nda da (4 a3) benzer bir vezir manevrasına rastlanırdı: 1 d4 ♘f6 2 c4 e6 3 ♘f3 b6 4 a3 ♘a6!? 5 ♚c2 ♘b7 6 ♘c3 c5 7 e4 cxd4 8 ♘xd4 ♘c6 9 ♘xc6 ♘xc6 10 ♚e2!?. Bambaşka bir açılışın ara bir varyantından da olsa, ulaşılan konumda uygulanan fikir aslında partideki ile benzer: e5-tehdidi ve ♘d5 manevrası. Bu gibi ['yapısal benzerlikler'](#)den yararlanmak, doğru planları bulabilmek adına zaman zaman bizlere yardımcı olabilmektedir.

7...d6 8 g3

Elbetteki beyaz-renkli filin artık f1-a6 çaprazı üzerinden geliştirilemeyeceği çıktı.

8...b6 9 ♘g5 ♘bd7?!

Kirpi Sistemi adı verilen kurguda, oldukça doğal bir gelişim hamlesi. Ancak burada, beyazların bir sonraki hamlesini anlamsız kılması bakımından önce 9...♘e7 ve daha sonra ...♘bd7 gelişimi daha doğruydu. Najdorf Savunması'na karşı oynanan Sozin Hücumu'ndaki benzer bir şekilde, c8-filin e6-karesini kontrolünü terk etmesi, zaman zaman tematik ♘xe6 fedaları fikrini ortaya koyabilmektedir.

10 ♘h3! (D)

İşte yaratıcılık bu! Beyazlar, filin g2-karesinden geleneksel gelişimini uygulamaktansa, rakibinin yapmak istediklerini yaptırmamak adına son hamleyi oynamıştı. Amaç ...♙e7 hamlesini engelleyerek (filin g7-karesini korunmasız bırakması dolayısıyla) şahın merkezde kalmasını sağlamaktır: 10...♙e7 11 ♙xe6! fxe6 12 ♘xe6 ♚b7 13 ♘xg7+ ♔f8 14 ♘f5 ve etkili bir hücumla. Bu feda nedenlerinden ötürü, siyahların f8-filin g7-karesinin kontrolünü şimdilik bırakmaması gerekiyordu. Bu ise, siyah şahın bir süre daha merkezde kalmasına sebep olmaktadır.

10...♙e7 11 0-0 ♘e5

Maroczy Bağı yapısını andıran beyaz piyon yapısı karşısında, siyahlar ...b5-sürüşü ile aktiflik elde etme peşindeydi. Ancak, beyazların planının göz ardı edilmesi sebebiyle, bu yaklaşım zamansızdı.

12 b3 b5 (D)

13 ♙xf6!

Etkili bir tepki! Beyazların amacı, rakip piyon yapısında zayıflıklar oluşturmaktan ziyade, agresif ♙h5 hamlesiyle başlatılan e6-piyonu üzerinde baskı kurma fikriydi. Siyah taşların gelişimindeki uyumsuzluk, bu gibi yanıtlar sonrasında daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

13...gxf6 14 ♚h5 ♔e7

Diğer savunma denemesi olan 14...♘g6 hamlesi, bir kere daha beyazların e6-karesinden yapacağı feda ile yanıtlanırdı: 15 ♘xe6! fxe6 16 ♙xe6 ve beyaz karelerdeki dayanılmaz zayıflıklarla. Oluşan bu konumda beyazlar ♖ac1 ile hızla c-dikeyini açarak tahtanın ortasında kalmış olan siyah şahı sıkıntıya sokardı. e6-filini rahatsız etme denemesi de yetersizdir: 16...♚e7? 17 ♘d5! ♙xd5 18 cxd5 beyazlara avantajla.

15 ♖ac1

Beyazların hücumunu sürdürmesinin en doğal yolu, elbette ki c-dikeyini açmaktır. Ancak burada, siyah şahın konumu daha da sıkıntılıyken, daha radikal tutumlarda bulunulabilirdi: 15 ♖d5!?. Fakat üstün olduğumuz konumlarda, gereksiz yere konumu karıştırmamanın zararlı olabileceğine [Satrançta Güzellik](#) başlıklı yazımızda değinmiştik.

15... ♗d3

Siyahlar da c1-karesindeki beyaz kaleyi rahatsız ediyor.

16 cxb5! ♗xc1 17 ♖xc1 (D)

Etkili kalite fedası karşılığında, beyazlar 1 piyon aldığı gibi, daha da önemli olarak c-dikeyini hızlıca açmayı başardı. Şimdi ortaya konan tehdit, ♗d5+ ile vezir kazanmaktır. Dolayısıyla, siyahların gelişimine devam etmeyi en az 1 hamle daha ertelemesi zorunluydu.

17... ♖b6 18 ♗a4!

Hiç vakit kaybetmeden! Satranç mücadelelerimizde ortaya çıkan konumlarda, birçok farklı dengesizlik unsuru bulunabilir. Bunlar bazen şahların konumları arasındaki farklılıklar, bazen piyon yapıları, bazen materyal dengedeki eşitsizlik, bazen de gelişim üstünlüğü gibi konular olabilmektedir. Ancak önemli olan, konumda etkisi en büyük olan, benim *Esas Unsur* şeklinde adlandırmak istediğim, dengesizliği bulabilmektir. İncelediğimiz partide, beyazların c-dikeyini hiç duraksamadan açması, konum üzerinde en büyük etkisi olan unsurdu; çünkü, bu dikeyin açılması sonrasında merkezdeki siyah şah ciddi sıkıntılar yaşayabilecekti. Şimdi d4-atına dokunulamaz: 18... ♖xd4?! 19 ♖c7+ ♔d8 20 ♖xf7! ♕c8 21 b6! beyazlara kazanarak. Bu nedenle, siyah vezir c7-karesinin kontrolünü bırakmayacağı bir kareye kaçmak istedi.

18... ♖d8 19 bxa6 ♖xa6 (D)

20 ♖b5!

Her iki kanatta oynayarak. Beyaz vezir h5-karesindeki görevini, şahı e7-karesine göndererek başarıyla tamamlamıştı. Şimdi yeni hedef, siyahların zayıflamış vezir kanadını sıkıntıya sokmaktır.

20...♔d7 21 ♕f1 ♖xa4

Siyahların vezirleri değişerek yaşamakta olduğu sıkıntıları ortadan kaldırması mümkün değildi: 21...♔xb5 22 ♕xb5 ♖a7 23 ♖c7+ ♕d8 24 ♖xf7 ve e6-karesindeki zayıflık sebebiyle konum beyazlara kazançtır.

22 ♔b6!

Kaliteyi geri almaktan çok daha etkili. Beyazlar c7-karesinden açmaz fikriyle vezir kazanmak tehdidini ortaya koyuyordu.

22...♖b4 23 ♔xb4

Beyazların sürekli olarak siyahların konumunu baskı altında tutması sebebiyle, siyahlar şah kanadındaki kuvvetlerinden istediği ölçüde yararlanamadı.

23...♕h6 24 ♕b5 ♔d8 25 ♖c6! (D)

Bu gibi bitirici vuruşların rakip üzerindeki psikolojik etkileri de oldukça büyüktür. Beyazlar basitçe, c-dikeyinden sızma planını uygulamak istedi, ancak bunu d6-karesindeki zayıflığa siyah veziri bağlayarak yaptı.

25...♔d7

Siyahlar da 8. yatayı h8-kalesinin kullanımına açmaktadır. Ancak artık her şey için çok geçtir.

26 ♖c4 ♔d8 27 ♔c3 1-0

Son konumda c7-karesinin sıkıntısını anlayan siyahlar terk etmekte haklıdır: 27...♕f8 28 ♖c7 ve b7-karesindeki file aşırı yüklenerek beyazlar kazanır. Açılış safhasında ortaya konan yaratıcı fikirler sayesinde, siyahların şah kanadı kuvvetlerinin doğal gelişimleri engellendi ve sonrasında da beyazlar bu durumu rakibine nefes almadan değerlendirdi.

Hepimizin partilerinde yaratıcılığın izlerini taşıyan hamleler, zaman zaman başarıyla, bazen de olumsuz sonuçlarla oynanmaktadır. Ancak belki de hamlelerin bizlerde heyecan yaratan bu beklenmedik etkileri sayesinde satrancı daha çok seviyoruz. Siz siz olun, yaratıcılığınızı öldürecek yaklaşımlardan uzak durun...

Bir sonraki *Analiz Köşesi'nde* görüşünceye dek, satrançla kalın.

Yararlanılan kaynaklar: www.thechessdrum.net , *Fire on Board 1&2*

Hazırlayan: FM Alper Efe ATAMAN